

A költő prózája

Böndör Pál: *A holdfény árnyékában*. Nyitott Könyvműhely, Budapest, 2011

Böndör Pál költő, civilben az újvidéki rádió nyugalmazott újságírója, első regényét tette az olvasó asztalára, s nyomban ki kell mondani, regénye nem esik messzire verseitől, hiszen a regényben is a versekből ismert hangon szólalt meg, ironikusan és keserű humorral, beszédét a mindennapok történéseire élezte ki, ami azt jelenti, hogy *A holdfény árnyékában* szándékosan késleltetett narrációjával kilépett a regény közismert, legalábbis gyakorta művelt műfaji határai közül, akár az is mondható, hogy szürkére színezett prózájával a rádiós hírközlés meg kommentár, a világ történéseire való odafigyelés eseteit meg beszédmódját szembesítette a fikcionáló regényírás módozataival, és ebből a különös szembesítésből sem a rádiózás, sem a regényírás nem került ki előnyös helyzetbe, hiszen Böndör történetmondása és a történet megformálása az egyikről is meg a másiktól is lerántotta a leplet. Nem válik javára a rádiós újságírásnak a Böndör Pál görbe tükrében megjelenő kép, de nem válik javára a regényírásnak sem a viszonylag feszesre fűzött és mégis könnyen elszabaduló beszédmód, amely úgy építi egymásra és egymásba a különféle szóhasználatokat, a gyerekkor és a kamaszkor, a felnőttkor és az irodalom, a dolgozatírás és a közéleti beszéd szótárát, hogy ebből a szándékos elkeveredésből történet nem keveredik ki, miközben erősen ironikus, főként persze önironikus felhangok hallatszanak ki. Böndör Pál úgy tesz, mintha heccből vállalkozott volna regényírásra, ezért aztán mondataiban és bekezdéseiben a jókedvű, a derűs, az itt-ott humorra kifutó beszéd jelei mutatkoznak meg; a költő, aki regényt ír, de közben nincs igazán tekintettel a regényírás itt-ott azért mégis létező szabályaira, nem is tehetett volna másként. Jókedvvel fogalmazta meg a mondatokat, ami persze nem jelenti azt, hogy könnyedén, mert *A holdfény árnyékában* szövegére egyáltalán nem a könnyedség, nem az akadálytalan szófolyam jellemző. Ellenkezőleg, valamennyire a töre-

déesség, az éles váltások, az egymásra tekintő ellentétek, a komor humor nyelvi alakzatai jellemzik. Jókedve tehát arra korlátozódik, hogy szavak nélkül is beleírja a regény szövegébe, itt most regény készül, nem vers, mert a költő regényírásra is fogható, ha éppen úgy hozza a világ, na meg az élet sora, hogy most éppen a regényírás van soron, és ez a választott kényszer könnyebben oldható meg jókedvvel, semmint tüntető komolysággal. Ebből származtatható az egész regényt átható ironikus hangfekvés, ebből eredeztethető az itt-ott könnyűnek vehető szófűzés, ami egyáltalán nem vált a regény kárára, mert mint minden valamirevaló regény, így Böndör Pálé is, a közhelyekkel való szembenézés regénye, hiszen a beszédet a közhelyek szennyezik, s a minden ízében a nyelvre összpontosító regény nem is tesz mást, mint védi a nyelvet a szennyeződéstől, a közhelyek ártalmaitól. Böndör Pál regénye a közhelyek bírálataként is olvasható, s ebből a bírálatból nem maradnak ki sem a napihírek, sem a világraszóló történetek, sem a mindennapok eseményei, sem pedig – s nem kell ezen csodálkozni – maga az irodalom, illetve a regény sem. S közben egyformán szólal meg a kisebbségi közérzet, a többségi és a kisebbségi konfliktusa, az anyaország és a kisebbség ütköztetése, az emlékezet és a jelen különbözősége, a változások és a változatlanságok, mindaz tehát, ami egyfelől mellékesnek tűnő, vagy éppen világraszóló napihír, másfelől pedig örökösen közlésre és megfogalmazásra váró történet, amely csak akkor van, csak akkor válik igazán történésse, ha a rádió, vagy valami más közhírré teszi.

A regény hőseit, név szerint B. Pétert, a japán válságról szóló kommentár megírásával bízza meg a szerkesztő, s a regényhős némi tépelődés után megírja a kommentárt, mert utánanézett a világhálón a történeteknek, még talán megoldási javaslata is van, közben mindehhez személyesen az égvilágon semmi köze nincs, nem is kell, hogy köze legyen hozzá, nem is várja ezt el a magát rádióírónak mondó munkatárstól a szerkesztő, nyilván a rádióhallgató sem várja el tőle, fontos, hogy szól a rádió, közben persze a rádióírónak fáj a feje, a regény első fejezete ezt a címet viseli: „fáj a fő, de szól a rádió”, azaz elhangzik a japán kormányválságról szóló kommentár. Nincs ebben semmi jókedv, a jókedv a napi sürgölődés mögül majd akkor jön elő, amikor mindez a regénybe kerül. A regény, mint a hírközléstől azért mégis különböző nyelvhasználat, tartalmassá, sőt nemessé teszi a napi történetet, de ezzel együtt a napi kényszert, a sok rohanást, a kényelmetlenségeket, azt is, hogy nincs papír a nyomtatóban, és hogy a WC-ből ellopják a papírt... Böndör Pál úgy tesz, mintha heccből írná a regényt, s ezt jókedvűen teszi, miközben rendre elkomorul, elkomorul, amikor a bombázások napjairól, a lerombolt hidakról, a részeg parancsnokról, aki tüzet parancsolt az egységének, és halálos bombatalálatot kapott, elko-

morul akkor is, amikor a rádió leépüléséről beszél, akkor is, amikor a régi Újvidéket emlegeti és az új Újvidéken nem találja fel magát, sőt akkor is, amikor a családról, a fiairól, a franciául beszélő unokáról tesz említést.

Azonkívül, hogy a rádiós írás és szerkesztés regénye, akár Újvidék-regénynek is vehető *A holdfény árnyékában*, hiszen első lapjától az utolsóig van benne valami különös vonzódás a régi városhoz és ugyancsak különös irtózás az új városképtől, amit nagyon kiélez az egykor volt általános iskolai és középiskolai osztálytársakra való emlékezés, esetleg találkozás régi társakkal, például a röplabdázó fiúkkal.

Van a regénynek egy különös jelenete. A bombázások idején bulit szerveznek néhányan egy temerini tanyán, engedélyt is kérnek a rendőrségtől, mert nem engedélyezték azokban a napokban a nyílt téri tűzgyújtást, attól tartottak, oda találnak löni a harci gépek, némi civakodás árán meg is kapják az engedélyt, jól összejön a társaság, a regényhős baráti köre, nagyobbára értelmiségiek, majd a hajnali szomjúság a Jegricska partjára vezeti a regényhőst, aki ott, nem is egészen nagy meglepetésére, egy amerikai pilótát talál, szlovák származású néger, aki véletlenül katapultált, és most arra vár, hogy eljőjenek érte, közben rátalált a Jegricskában hűtött sörökre; aztán a regényhős meg a néger pilóta erről-arról barátságban szót váltanak, majd miközben a regényhős pálinkáért a tanyára megy, a pilótát, aki nem is pilóta, hanem mérnök, elviszik társai a helyszínről, így aztán a visszatérő regényhős már nem találja ott az amerikai, ám már jóval a bombázások után egy képlemezt talál a fiókjában, ott ülnek ők ketten, a néger és a regényhős a Jegricska partján, s amikor a regényhős szóra bírja a lemezt, kiderül, az egykori pilóta mostanra természetvédővé lépett elő, be is számol természetvédő társulásáról, a világ minden táján működnek ilyen természetvédő irodák, közben az is kiderül, hogy a Jegricskát másod- vagy harmadfokú természetvédelmi területté nyilvánították... A két találkozás leírása a négerrel, név szerint Joe-val Böndör Pál regényét kiemeli a mindennapi történetmondás keretéből, és áthelyezi egy másik nehezen meghatározható keretbe, abba a keretbe, amelyben már nem a mindennapi, nem a szerkesztőségi és a városi történések uralkodnak, hanem az irodalom, ha úgy tetszik, egészében a fikcionálás műveletei. Innen, a regény végéről visszatekintve a regény egészére akár irodalmi regénynek is mondható *A holdfény árnyékában*, mert ha van történelmi vagy valóságábrázoló regény, mért ne lenne irodalmi regény is, amelyben a képzelet műveletein kívül fontos szerepet kapnak az irodalmi történések és ezeknek a történéseknek a hősei, az írók és költők; így bukkan fel Böndör Pál regényében Nemes Nagy Ágnes egyik verse a talpig zúzmarás fákról, így jönnek elő idézetek és parafrázisok Karinthy Frigyes munkáiból; Karinthyt Böndör

Pál regényének hőse lángésznek mondja, így fordul elő Borges és Tandori Dezső neve, így jelenik meg a hosszú éveken át épített temerini felüljáró felett Szép Ernő, mégpedig nemcsak jelzés formájában, hanem hosszú idézetekkel, mintha csak azt akarta volna mondani Szép Ernő szerepeltetésével Böndör Pál, hogy nincs igazság a földön, van azonban szépség, még akkor is, ha a mai világban, a számítógépek és más csodák világában már „senkinek sem tintásak az ujjai, de sokaknak véres a kezük”. Böndör Pál „ironizáló hajlama” mutatkozik meg ebben. Igen, már nem tintával írunk, senkinek sem adatott meg, hogy elrágja a tollszárat, miközben szavakon és mondatokon gondolkodik, elleptek bennünket a műszaki és mindenféle más újítások, ám ezenfelül „sokaknak véres a kezük”, azaz hiába a sok feltalálás, a sok új, látszólag az életet könnyítő találmány, hiába a robotok, az embert mégsem lehet megjavítani, sokaknak véres a kezük.

Láthatóan jókedvvel, mintegy heccből megírt regény Böndör Pál regénye, tele izgalmas nyelvi fordulattal, tele közvetlen vagy közvetett utalásokkal mindennapi történésekre és eseményekre, tele a még történelemmé nem silányult változásokkal, tele az ironikus hajlandóság keserűségével; mindez B. Péternek, a regény hősének életéből, tapasztalataiból és élményeiből rajzolódik ki, ami a jókedvű írás ellenére rosszkedvbe, a véres kezűek emlegetésébe, a kisebbségi közérzet komorságába torkollik. Böndör Pál költő regénye végül ugyanazt mondja, másként és más nyelvi eszközökkel, mint amit a versei mondanak a világról, csak kevésbé feszesen, kevesebb szigorúsággal.